

GÖNÜLLÜ ÇOCUKSUZLUK VE KÜRTAJ TARTIŞMALARINA FEMİNİST BAKIŞ

FEMINIST PERSPECTIVE ON VOLUNTARY CHILDLISSNESS AND ABORTION DEBATES

Merve YILMAZBİLEK¹

ÖZ

Bu çalışma gönüllü çocuksuzluk kavramının ne anlama geldiğini feminist literatürden hareketle eleştirel bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ataerkil ideoloji gönüllü çocuksuzluğun sebeplerini kadınları yetersiz ve hatalı göstererek sunmaktadır. Kadınları sorgulayan egemen söylem, kadınların bu tercihi özgürce yapabilmesinin önünü kapatmaktadır. Gönüllü çocuksuzluk tartışmaları, risk ve özgürlük ikiliğinde kadınların bu tercihi yaptığını açıklarken kürtaj meselesini de bu alanın içerisinde değerlendirmeye açık hale getirir. Böylece kürtaj, gönüllü çocuksuzluk kararını veren kadınlar için bir uğrak noktası olarak karşımıza çıkabilir. Bu nedenle çalışmada kürtaj üzerine feminist tartışmalar değerlendirilirken kürtaj mücadelesinin feminist mücadele içindeki yerine de odaklanılmaktadır. Bu mücadele, kadınlar için bilinç yükseltme işlevi görmesinin yanında kadın bedenine yönelik ataerkillikle mücadeledeki önemli alanlardan biri olarak da görülmektedir. Bu anlamda literatürdeki gönüllü çocuksuzluk tartışmalarıyla kürtaj tartışmalarının ilişkisini kurmak, kadın bedeni ve özgürlüğü noktasındaki tartışmalara destek olabilir. Bu çalışma, kadınların gönüllü çocuksuzluk seçeneklerinin de olduğuna ve bu alanın feminizm içerisinde uzun yıllar mücadele edilen bir alan olduğuna vurgu yaparak feminist çalışmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ataerkillik, Feminizm, Gönüllü çocuksuzluk, Kadın, Kürtaj.

ABSTRACT

Based on feminist literature, this study aims to provide a critical analysis of the concept of voluntary childlessness. Patriarchal ideology presents the causes of voluntary childlessness by showing women as inadequate and wrong. The dominant discourse questioning women prevents women from making this choice freely. While the discussions of voluntary childlessness explain that women make this choice in the duality of risk and freedom, they also make the abortion issue open to evaluation within this field. Thus, abortion may appear as a stopping point for women who decide to have voluntary childlessness. For this reason, the study focuses on the place of the abortion struggle in the feminist struggle while evaluating the feminist debates on abortion. This struggle is seen as one of the important areas in the fight against patriarchy against the female body, as well as serving to raise awareness for women. In this sense, establishing a link in the literature between debates on voluntary childlessness and abortion can help support discussions on the female body and freedom. This study aims to contribute to feminist studies by emphasizing that women have voluntary childlessness options and that this area is an area that has been struggled for many years within feminism.

Keywords: Patriarchy, Feminism, Voluntary Childlessness, Woman, Abortion.

¹ Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Dr., mwervee@gmail.com Orcid No: 0000-0001-9751-1875

Sorumlu yazar / Corresponding Author: Merve Yılmazbilek e-posta: mwervee@gmail.com

Gönderilme /Submitted: 13.10.2021, Kabul/ Accepted: 01.07.2022

1. GİRİŞ

İçinde yaşadığımız toplumlarda kadınlar için çocuksuzluk çoğu zaman bir seçenek olarak değil bir sapma hali olarak algılanmaktadır. Çocuksuzluk tercihini gönüllü olarak yapan kadınlar, gönüllü çocuksuzlar, toplumsal yargılama ve damgalamalara maruz kalmaktadırlar. Bu nedenle gönüllü çocuksuzluk kadınlar için tam anlamıyla bir tercih olamamaktadır. Tam da bu noktada feminizm kadını baskı altına alan ataerkil ideolojiye karşı mücadele vererek gönüllü çocuksuzluğu tartışma alanına dahil etmiştir. Feminist mücadeleyle birlikte 1970’lerde kullanılmaya başlanan bu kavram birçok kadın için bilinçlendirici bir yol haritası çizmiştir.

Kadınlar için çocuk doğurmanın bir tercih olabileceğini vurgulayan gönüllü çocuksuzluk uzun mücadeleler sonucunda akademi içerisinde bir çalışma alanı haline gelebilmiştir. Kürtaj tartışmalarıyla birlikte değerlendirilen bu alan, bazı kadınların çocuk özleminin aksine güvenli kürtaja erişimlerinin olmaması sebebiyle anne olduklarını vurgulaması açısından da önemlidir. Bu alanı kürtaj hakkı ile beraber değerlendirmek kadınların gönüllü çocuksuzluk için verdikleri mücadeleye daha geniş bir perspektiften bakmaya imkân sağlayacaktır.

Bu çalışmada üzerinde durulan konular; kürtaj tartışmalarının feminist literatürdeki yeri, kadınların güvenli kürtaja erişebilmek için nasıl mücadele ettiği ve bilinç yükseltme gruplarının nasıl hizmet verdiği. Ataerkil ideoloji çerçevesinde kürtaj, sadece cenin hakları ile ilgili etik bir mesele olarak görülürken, feminist mücadele bu konuya kadın hakları açısından da yaklaşmanın önemli ve gerekli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Böylece kürtaj, kadının çocuklu ya da çocuksuz olabilme kararı için bir seçenek haline gelmiştir. Özetle bu çalışma feminist literatürdeki gönüllü çocuksuzluk ve kürtaj tartışmalarını ele alırken bu konuları kadının çocuk sahibi olma/olmama ile ilgili karar vermesi bağlamında değerlendirmektedir.

Kadınların kürtaj kararı vermesinin ardında (tıbbi, ekonomik, psikolojik) çeşitli nedenler ve zorunluluklar vardır. Kimi zaman kadınlar kendilerini anne olup olamayacakları ya da çocuk sayıları üzerinden değerlendirdikleri kimi zaman da hayatlarının kontrolünü ele alabilmek için zor da olsa kürtaj yaptırırlar (Kirman, vd., 2011, s. 122-125). Ataerkil sistemde kürtaj, kadın haklarıyla ilgili olarak değerlendirilmez. Bu makalede ise kürtaj tam aksine kadınların hayatlarını kontrol edebilmeleriyle ilişkili olarak ele alınmaktadır. Kadınların kürtaja başvurmalarının ardındaki nedenlerin farklılığı, hayatlarının hangi döneminde kürtaj kararı verdikleri, daha önce çocuk sahibi olup olmadıkları kürtaj tartışmaları ve gönüllü çocuksuzluk arasında doğrudan bağ kurmayı engellemektedir. Kürtaj ve gönüllü çocuksuzluk arasındaki bağ, çocuk sahibi olmamak “özgürlük ve risk” temaları üzerinden kadınların politik tercihleri olduğunda kurulabilmektedir. Bu çalışma, çocuk sahibi olmayı hayatlarının her döneminde gönüllü olarak reddeden kadınlara dair tartışmalara odaklanmaktadır.

2. GÖNÜLLÜ ÇOCUKSUZLUK VE KÜRTAJ TARTIŞMASI

2.1. *Feminist Perspektiften Gönüllü Çocuksuzluğa Bakış*

Çocuk sahibi olmayı istemeyen, bu kararlarını bir seçim ya da kurtuluş olarak değerlendiren kişileri ifade eden gönüllü çocuksuzluk kavramı (Paul, 2001; Park, 2002; Basten, 2009), çocuk sahibi olmak istemeyen kadınları damgalamaya alternatif olarak seçenekleri ve seçme şansını vurgulaması açısından oldukça önemlidir ve 1970’li yıllarda Amerika’da kullanılmaya başlanmıştır. Gönüllü çocuksuzluk kavramının gündeme gelmesinin ardındaki gelişmelere bakıldığında 1960 ve 1970’li yıllardaki çevrecilik hareketlerinin ve kürtaj seçenekleri ile kadınların doğurganlıkları üzerinde denetim kurabilmelerinin etkili olduğu görülür. Ayrıca feminizmin ikinci dalgası ile kadın kategorisinin tartışılmaya başlanması ve annelik

dışındaki alternatiflerin keşfi, daha genel olarak ise feminist bilinçlenmenin yükselişi (Tyler May, 1995; Minden, 1996) gönüllü çocuksuzluk kavramının gündeme gelmesini sağlamıştır.

1972 yılında Ellen Peck ve yoldaşları tarafından kurulan Ebeveyn Olmayanlar İçin Ulusal Kuruluşlar (National Organization For Non-Parents- NON), Elaine Tyler May'ın (1995) vurguladığı gibi nüfus artışını teşvik edici politikalara karşı çocuksuz yaşamın hem kişilere hem de ekosisteme sağladığı faydalar üzerinde durarak bilinçlendirici bir politika izlemiştir (aktaran Park, 2002, s. 23). Kanadalı sosyolog Jean Veevers ise 1973'te yazdığı "Gönüllü Çocuksuzluk: Aile Çalışmalarında İhmal Edilen Bir Alan" (Voluntary Childlessness: A Neglected Area of Family Study) başlıklı makalesiyle literatürde çocuk sahibi olmama kararına dair seçici bir ilgisizlik olduğunu söylemiştir. 1980'de yazdığı "Seçimle Çocuksuzluk" (Childless by Choice) isimli çalışmasıyla farklı kavramlarla da olsa gönüllü çocuksuzluk üzerinde çalışmayı sürdürerek bu ilgisizlikle mücadele etmiştir. 1980'li yıllarda gönüllü çocuksuzluğa dair çalışmalar artarken Kate Harper, 1980 yılında yazdığı "Çocuksuzluk Alternatifi" (The Childfree Alternative), Barbara M. Hawkins ise 1984 yılında yazdığı "Çocuksuz Kadınlar: Seçiminizi Nasıl Yaşarsınız?" (Women Without Children: How To Live Your Choice?) başlıklı çalışmalarıyla bu konuya dikkat çekmişlerdir (Edwards, 2016, s. 29-30).

Kadın bedeni üzerindeki ilgiyi giderek arttıran Üçüncü Dalga feminizm (Coleman, 2009; Lemaster, 2012) ile 1990'lı yılların sonuna doğru gelişen söylem, beden üzerinden cinsel özgürlük (Martinez ve Andreatta, 2015, s. 228-230) ve kimliksizlik üzerine queerleşen bir yönelim izlemiştir. Bu nedenle her ne kadar 20. yüzyılın sonunda gönüllü çocuksuzluk, bu konuda yapılan çalışmaların birikimi ve söylemlerin etkisiyle bilimsel dergilerde kendine yer bulan bir konu hâline gelse de Elinor Burkett'in (2000) *Bebek Nimeti: Aile Dostu Amerika Çocuksuzları Nasıl Kandırıyor?* (The Baby Boon: How Family-Friendly America Cheats The Childless) adlı çalışmasına kadar toplum bilimlerinde belirli bir

alan olarak araştırılmaya değer görülmemiştir (Edwards, 2016, s. 30).

Amerika'nın aksine İsveç, Norveç, Finlandiya gibi İskandinav ülkelerinde ise çocuk sahibi olmamaya dair daha az çalışma yapılması, sosyoekonomik koşullarla ilişkilidir. Wager (2000), Amerika'da kadınların çocuksuzluk seçiminin kariyer hedefi için kabul edilebilir bir neden olduğunu söylerken İskandinav toplumlarında kariyer ve çocuk sahibi olmanın uyumlu bir ilişki içerisinde ilerlemesi beklenir (aktaran Peterson ve Engwall, 2013, s. 379). İsveç, ücretli ebeveynlik yardımı gibi uygulamalarla kadınların çocuk sahibi olması ve kariyerleri arasında uzlaşma kurulmasını amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu ülkelerde çocuk sahibi olmama daha az önemli bir konuya dönüşmektedir (Peterson ve Engwall, 2013, s. 380). Nathalie Bajos ve Michele Ferrand'ın (2006) Fransa'da yaptıkları araştırma ise kadınların çocuk sahibi olmayı/olmamayı "gerekli koşullara sahiplik" üzerinden değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar, çocuk sahibi olmak için fazla genç/yaşlı oldukları, ücreti iyi olan bir işte çalışmadıkları, partnerleriyle düzenli ilişkilerinin olmadığı gibi nedenlerle kürtaj yaptırmışlardır. Dolayısıyla bazı kadınların kürtaj kararları, sosyoekonomik faktörle bağlantılı olarak "uygun koşulları bekleme" fikri ile ilgilidir ve çocuk sahibi olmayı ertelemeye (aktaran Krahenbühl, 2022). Görüldüğü gibi İsveç gibi ülkelerde kadınların çocuksuzluk istekleri, sorumluluk almak istememe ve özgürlük düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Kadının özgürlük isteği, bireyselliğe vurgu yaparak varoluşunu desteklediğinden erkek egemenliği tarafından baskı altına alınmasına sebep olur. Bu çalışmadaki tartışmanın odak noktası da budur.

Gönüllü çocuksuzluğun dışarıda bırakılma ve değersizleştirilme isteğinin arkasında kadının annelik dışında kendisini var edebilmesinin ataerkilliğin egemenliği için oluşturduğu tehdit vardır. Norman Ryder'in (1979) oluşmaya başlayan yeni çerçeve olarak bahsettiği anneliğin kader olmadığı aksine seçenek ve tercih hali (Lang, 1991; aktaran Tanturri ve Mencarini, 2008, s. 56) olarak ortaya çıkması, kadınların anne olma baskısıyla kontrol edilmelerini geçersiz kılmaktadır. Gönüllü

çocuksuzluk, kadının varoluşunun anne olmasa da gerçekleşeceğini, biyolojinin zorunlu belirleyen olmadığını, aksine sadece bir seçenek sağladığını göstererek kadını bedeniyle belirleyen özcü anlayışa meydan okumaktadır. Çocuğu olan bazı kadınların hayat hikayelerine bakıldığında Laura Purdy'nin (1996) söylediği gibi “annelik arzusundan değil, doğum kontrol yöntemlerini kullanamadıkları ya da kürtaja erişemedikleri için hamile kaldıkları” (aktaran Wager, 2000, s. 392) görülmektedir.

Bu nedenle gönüllü çocuksuzluk biyolojinin annelikle ilişkisi bağlamında kaderciliği ve kadını belirlediği anlayışını karşısına alan bir manifestodur. Bu karşı çıkış kimileri tarafından çocuk sahibi olmamanın da bir bakıma biyolojiden ileri geldiğinin ve en az çocuk sahibi olmayı istemek kadar doğal bir istek olduğunun iddia edilmesiyle (Craig, vd., 2014, s. e22) ilişkilendirilmektedir. Gönüllü çocuksuz kadınların geniş olmayan ailelerden geldikleri ve genelde tek çocuk olmaları söylemi ise çocuk istememe davranışını, nesiller arası olarak kolektif bilinç aktarımıyla ilişkilendirilmektedir (Murphy ve Wang, 2001). Bu ilişki çerçevesinde yapılan çalışmalar ise gönüllü çocuksuz kadınlardan çocuklara ilişkin olumsuz duygular besleyenlere, çocukları sevmeyenlere (Mitchell ve Gray, 2007) odaklanarak bu kararı, tercihten ziyade içten gelen bir güdü olduğu yönünde doğallaştıran (aktaran Tanturri ve Mencarini, 2008, s. 66) bir bakış açısı oluşturmaktadır.

Bu söylemin dışındaki gönüllü çocuksuzluk tercihleri ise iki temel söylem olan risk/özgürlük şeması üzerinden yürütülmektedir. Özgürlük söylemi, çocuk istemenin ve anneliğin, kadınlar için özgürlüklerinin kısıtlanması anlamına geldiğini iddia etmektedir. Helen Peterson (2015), yaptığı araştırmada kadınlar için anneliğin kendilerini ve yaşamlarını toptan değiştirecek bir deneyim olarak görüldüğünü vurgulamaktadır. Böylece annelik, kadınlar tarafından kendi hayatlarının ve hayallerinin önüne çocuğununkileri koymayı gerektiren fedakârlık içeren bir yaşam tarzına geçiş olarak değerlendirilmektedir (Peterson, 2015, s. 187-188).

Türkiye’de gönüllü çocuksuz kadınlarla yapılan araştırmalarda da kadınların çocuk sahibi olmama tercihlerinin arkasında anneliğin hayat tarzlarını kısıtlamasını önlemek olduğu görülür. Kadınlar için annelik kendilerini zorunlu olarak bir başkasına adanmak, fazladan sorumluluk almak anlamına gelmektedir (Parlak ve Tekin, 2020, s.14). Bu nedenle gönüllü çocuksuzluk, kadınların hayatlarının kısıtlanmasına karşı bir meydan okuma ve güç kazanma olarak da değerlendirilebilir. Giderek bireyselleşen bir dünyada kendi sorumluluğunun üzerine bir de başkasının sorumluluğunu almak, o kişi her ne kadar kişinin kendi çocuğu olsa da oldukça zor bir karardır. Bu kararı almak kadınlar için farklı nedenlerden kaynaklansa da ortak olan nokta, özgürlük teması etrafında kadınların özel hayatlarına dair beklentilerinin değişiyor olmasıdır (Gillespie, 2003; Bass, 2015). Çünkü gönüllü çocuksuzluğun kadınlar için anlamı; kendi beklentileri doğrultusunda zevk aldıkları alanlara yönelmek için daha çok vakit ayırabilmek, evle ilgili sorumluluklarını asgari düzeyde tutmak, sosyalleşmek ve yeni deneyimler için daha çok fırsat elde etmektir. Bu nedenle Margaret Movius’un (1976) vurgusundaki gibi “çocuksuzluk alternatifi, kadınların nihai özgürlüğü olarak görülebilir” (aktaran Peterson, 2015, s. 182-183) ve Cynthia Minden’in (1996) Anneden Başka’da (Other Than Mother) ifade ettiği gibi “kolay seyahat edilen bir yol” (aktaran Morell, 2010, s. 316) olarak tanımlanabilir.

Kadınların gönüllü çocuksuzluk seçeneğini değerlendirmeleri için anneliğin inşasına eleştirel bakabilmeleri ve ne istediklerini sorgulamaları gerektiğinden, bu kararın eğitim ile ilişkisi kurulabilir. Nitekim eğitim seviyesinin yükselmesi, kariyer ve statü ile ilgili beklentiler (Nason ve Poloma, 1976; Rowland, 1998; Wager, 2000, s. 391; Musick, vd., 2009) kadınların gönüllü çocuksuzluk kararlarında bir bakıma etkili olmuştur. Çiğdem Dalay, çocuk sahibi olmama kararı veren kadınlarla yaptığı alan araştırmasında kadınların hayattan beklentilerini sorguladıkları, ne isteyip istemediklerini bildikleri ve kendilerini feminist olarak tanımladıkları sonucuna ulaştığını

belirtir. Eğitim, kadınların sorgulama alanına geçmesini sağlarken birçok kadının vurguladığı “annesi gibi olmama” arzusu, kadınların bağımsızlık isteğiyle ilişkilidir (Dalay, 2016, s.92-97). Gönüllü çocuksuzluk, kadınlara “yaşam alternatiflerinin varlığını” işaret ederken (Eke, 2020, s.122), annelik dışında başka alanlarda da var olma imkânı olduğunu hatırlatır. Her ne kadar eğitim, iş hayatı, statü ile bağlantılı olarak gönüllü çocuksuzluk kararı sınıfsal bir eğilim taşıyormuş gibi görünse de sınıfsal etkileşimlerin etkisiyle alt sınıflarda yoğun olarak görülmektedir (Morell, 2010, s. 314).

Alt sınıftan kadınların çocuk sahibi olmama kararının arkasında orta ve üst sınıftan kadınların kararını da etkileyen ekonomi ile bağlantılı nedenler de vardır. Risk teması altında değerlendirebileceğimiz çocuk sahibi olmak kapitalizmle yakından ilişkilidir. Çocuk eğitiminin özelleşmesi ve profesyonelleşmesiyle bağlantılı olarak artan eğitim masrafları, çocuk bakım ürünlerindeki farklılaşma ve bu farklılaşmanın fiyatlara yansımaları, kamusal çocuk bakım merkezlerinin azlığı ve niteliksizliği (Todorova ve Katzeva, 2003, s. 140; Tanturri ve Mencarini, 2008, s. 56) çocuksuzluk seçimini etkileyen önemli nedenlerdir. Ekonomik faktörlerin yanı sıra kadınlar için en önemli risk çocuk sahibi olmanın bedenle ilişkisinden kaynaklanmaktadır ki, bu risk son derece hayati bir sorunu temsil etmektedir; çünkü doğrudan beden ile ilişkilidir. Hamilelikle ilgili riskler ve hamileliğin neden olduğu bedensel değişiklikler, doğumun acılı bir süreç olması ve hayati tehlike riski taşıması, doğum sonrası bedensel kaygılar gibi birçok neden çocuk sahibi olmanın bedenle ilişkisini göstermektedir.

Kadınların bedenlerine dair duydukları endişelerin yanı sıra daha politik olarak çevresel bilinçle hareket etmelerinden kaynaklanan çevresel riskleri değerlendirmeleri de gönüllü çocuksuzluk kararlarında etkili olmaktadır. Dünya üzerindeki kaynakların artmakta olan nüfus için yetersiz olması, kuraklık, iklim değişiklikleri, artan çevre kirliliği gibi nedenler, dünyaya bir canlı daha getirmenin hem dünya hem de çocuk için iyi olmayacağını düşündürmektedir. Dolayısıyla bu

nedenlerle verilen çocuk sahibi olmama kararı, kadınların politik duruşunu sergilemektedir. Sorumluluk bilincinden kaynaklanan daha az kaynak tüketmek ile ilişkilendirilen (aktaran Park, 2002, s. 38) bu duruş, kadınların gönüllü çocuksuzluk seçimlerinin duyarlılık ve bilinçlenmeyle ilgili olduğuna işaret eder. Dolayısıyla gönüllü çocuksuzluk hem ataerkil ideolojinin kadın kimliği inşasına bir tepki hâli olarak bu kimliği reddediş hem de çevrecilik hareketleriyle ilişkisi çerçevesinde genel anlamda politik bir duruş olarak değerlendirilebilir. Bu duruşun toplumsal bir kriz hâline gelmesi ise kadınlarda doğal olarak bulunduğu farz edilen annelik iç güdüsü fikri ile ilişkilidir. Türkiye’de yapılan çalışmalarda da kadınlar, kadın ve annelik arasında kurulan bağlantının, kadınların kendilerini çocuk sahibi olmaya mecbur hissetmelerinin toplum baskısından kaynaklandığını vurgularlar (Eke, 2020, s.140).

Toplum baskısıyla gönüllü çocuksuz kadınların çocuksuzluk durumu, “gerçek” kadınlıkla ilgili kaçırdıkları şeyler ve kimliklerindeki eksiklik (Boulton, 1983; Richardson, 1993), kusur hâli (Wager, 2000, s. 390) olarak değerlendirilmektedir. Gönüllü çocuksuz kadınların öteki olarak etiketlenmesi ve ayrımcı davranışlara maruz kalmalarının sebebi ataerkilliğe tehdit olarak görülmelerinden kaynaklanmaktadır ki, bu da Maaret Wager’in (2000) kullandığı “istisnai kadın” kavramıyla yakından ilişkilidir. İstisnai kadın, “annelik içgüdü olmayan, cesareti ve özgürlüğüyle kadınların ve erkeklerin düşmanıdır. Hayattan beklentileri hakkında tereddütü yoktur ve çocuk istememektedir” (Wager, 2000, s. 391). Bu nedenle de geleneksel kadın kimliğiyle birebir zıt olmasının yanında, bu kimliğin zeminini sarsıcı bir tehdit unsuru olarak görülmektedir.

Buna rağmen gönüllü çocuksuzluk kadınlar için gerçek bir seçim olamamaktadır. Çünkü kadınlar bu seçimlerinden dolayı Peggy Orenstein’in (2000) saptamalarıyla paralel olarak dışlanacakları, yargılanacakları, ötekileştirilecekleri (aktaran Park, 2002, s. 23) endişesini duymaktadırlar. Bu nedenle çocuk, kadın kimliğini belirleyici bir unsur olarak kurulmaya devam ettiği sürece gönüllü

çocuksuzluk, kadınlar için tamamen bir seçim olamayacaktır.

2.2. *Çocuksuzluk Seçimi: Kürtaj Tartışması ve Mücadelesi*

Kadın özgürlüğüyle son derece yakından ilişkili olan kürtajın, ceninin yaşam hakkı ve kadının bedensel özerkliği arasında oluşturulan ahlâki çelişkidir. Mackenzie (1992, s. 136), kadının kendisi bedenini ilgilendiren bir karar olarak değerlendirilmesi feminizm için oldukça önemlidir. Judith Jarvis Thomson'un (1971) başkasının bedenine bağlanmış ve bu süreç dokuz ay devam etmezse ölecek olan kemancıyla, hamile kadın arasında kurduğu analogi "fetüsün yaşam hakkı olsa da kadının bedeninin özerklik hakkının bu durumu geçersiz kıldığını" (Thomson, 1971, s. 95-97) açıkça işaret etmektedir. Komada olan kemancı ve fetüs arasında benzerlik kuran Thomson (1997) aynı zamanda kemancının yaşam hakkı olduğu için dokuz ay boyunca ona bağlı kalarak hayatını kurtaracak kişiyle de hamile kadın arasında bağlantı kurar. Bu bağlantı yaşam hakkı ve bedensel özgürlük arasındaki karşıtlıkta başka bir kişi tarafından sağlanan yaşam hakkının ahlaki bir tercih olduğunu ve reddedilebileceğini ekler. Çünkü yaşam hakkı kavramından söz edilse bile, bu durum bir başkasının bedeni ile ilişkili olduğundan, kararı vermesi gereken beden sahibidir.

Dolayısıyla kürtaj söz konusu olduğunda feminizm için öncelikli olan kadın perspektifinden bakmanın gerekliliğidir. Bu nedenle Marry Anne Warren (1975) "kadının bedensel hakkının her zaman fetüsü içeren haklardan önce geldiğini ve kürtaj olmanın birinin saçını kesmekle aynı ahlâki eşdeğerlilikte" (aktaran McKenzie, 1992, s. 136) olduğunu söylemektedir. Her ne kadar cenin yaşamsal hakları olan bir canlı olarak değerlendirilse ve bu durum ahlâki sorumluluk ilişkisine yol açsa da kürtaj kararı için öncelikli karar mercii kadın olmalıdır; çünkü ilk aşamada söz konusu olan kadının bedensel bütünlüğüdür (Cornell, 1995, s. 53).

Bedensel bütünlük üzerinden, kadının bedenini işgal etme ve ceninin yaşama hakkı kavramları etrafından yürütülen kürtaj tartışmasına farklı bir

açıdan yaklaşan Christine Overall (2015) ise tartışmaya hak yokluğu söylemi üzerinden yaklaşmaktadır. Fakat bu bakış açısına geçmeden önce Overall'un kürtajla ilgili daha farklı bir yaklaşım benimsediğini de hatırlamak gerekir. Overall, 1987 yılındaki ilk çalışmasını kendisine gelen eleştirileri dikkate alarak 2015 yılında revize eder. Çalışmasının 1987'deki ilk halinde kürtaj tartışmasına sadece kadın üzerinden yaklaşmaz. Kürtajı hamileliğin erken dönemlerinde desteklerken dahi rahmin boşaltılması ve fetüsün öldürülmesi arasında ayırım yaparak, kürtajı rahmin boşaltılması anlamında desteklediğini belirtir (2015, s. 129). Bu doğrultuda teknolojinin gelişimiyle birlikte "ektogenezin" (rahimdeki ceninin başka bir rahme ya da yapay bir rahme aktarımının) fetüsü öldürmekten farklı bir anlama geleceğini savunur.

2015 yılındaki çalışmasında ise Overall tartışmayı, hamile kadının cenini öldürmeye hakkı olmadığı gibi ceninin de kadının rahmini işgal etmeye hakkı olmadığı üzerinden yürütür. Overall'a göre cenin, kadın bedeninden bağımsız olmadığı ve tıpkı kadının organları gibi bedenin bir parçası olduğundan, ceninin bağımsız ahlâki bir statüsü yoktur ve bu statü ancak ceninle kadın arasındaki ilişkisi aracılığıyla kurulur. Bu nedenle daha önce savunduğu rahmin boşaltılmasının kadına ait olan bir parçayı çalmak ve ondan izinsiz kullanmak anlamına gelebileceğini düşünür. Overall, kürtaj üzerine 1987 yılında yaptığı tartışmalara bakarak kendisini eleştirdiğinde, bu eleştirinin kürtajı tek boyutlu olarak değerlendirmesinden ileri geldiğini fark eder. Bu nedenle kürtajı beden özerkliği açısından tek boyutlu olarak değerlendirdiğini, oysa kürtajın kadının biyolojik yeniden üretim hakkıyla paralellik içerisinde bu hakkın kontrolüyle ilişkili olarak anne olmayı seçmek ya da seçmemekle ilişkisi olduğunu gözden kaçırdığını söyler (Overall, 2015, s. 128-131). Böylece kürtajı hak yokluğu üzerinden değerlendirir.

Bu nedenle kürtaj tartışmasının ilk boyutunu beden özerkliği oluştururken, diğer boyutunu da kadının biyolojik yeniden üretim hakkı oluşturmaktadır. Bu hak ise, kadının çocuk sahibi olup olmamayı tercih etme hakkıdır. Gönüllü çocuksuzluğu tercih etmek annelik rolünü tercih

etmemek anlamına geldiğinden, kürtaj tartışmalarının arka planında anneliğin ve annelik rolünün reddedilmesinden kaynaklanan bir gerilim vardır. Bu gerilim, kürtajın ataerkillik için önemli olan annelik ideolojisine meydan okumasıyla ilişkilidir. Dolayısıyla kürtaj kimi zaman “anneliğin reddi” anlamına gelen toplumsal cinsiyetli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Annelik rolünü devam ettirip ettirmeme hakkı, kadının en doğal hakkıdır. Bu karar, kadını sadece dokuz ay süren hamilelik sürecinde değil, yaşamının sonuna kadar etkileyecek ve kadının aldığı sorumlulukla tüm hayatını değiştirecektir. Bu nedenle kürtaj kararı, kadın için yaşamıyla ilgili verdiği bir karar olarak yaşamının kontrolünü ele geçirmesiyle ilgilidir (Wainer, 2008, s. 36). Kadının kendi yaşamı hakkında vereceği bu kararın kürtaj tartışmalarıyla ilgili en güçlü iddia olduğunu söyleyen Catriona Mackenzie, bu kararın gelecekte bağımsız olmakla ilgili olduğunu savunur (1992, s. 137). Esra Demir (2012), Türkiye’deki kürtaj mücadelesini değerlendirirken “hak söylemi” üzerinden yürütülen kampanyalar nedeniyle kadınların tepki çektiklerini çünkü bu söylemin kadınlar için güçlendirici olduğunu vurgular (aktaran Keskin, 2015, s. 89). Kürtaj, kadının hayatını etkileyecek çok önemli bir durum hakkında karar seçeneğinin olması ve bu seçeneğin kendisi tarafından belirlenmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla da kadınlar için güçlendirici bir seçenektir. Tam da bu güçlendirici yanından dolayı, kadınların kürtaj seçeneği baskı altına alınmaktadır.

Bu baskı, kadınların kürtajla ilgili kararlarını özgürce verememelerine sebep olurken aynı zamanda ataerkil toplumda kürtaja getirilen yasal sınırlamalar, kadınları kürtaj imkânlarına güvenli olmayan yollardan erişmeye mecbur bırakmaktadır. Bu ise kadınların sağlık ve can güvenliğine tehdit oluşturmaktadır. 1968 yılında Tahran’da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletlerin (BM) Uluslararası İnsan Hakları Konferansı’nda üreme hakları, insan haklarının alt başlığı olarak belirlenmesine rağmen (Shaw, 2010, s. 635-640), kadının insan hakkı olarak kürtaj her zaman tartışmalara neden olmakta ve kadınları baskı altında tutmaktadır. Bu toplumsal şartlar altında

kürtaj kararının kendisi başlı başına bir baskı kaynağıken, kadından bu karar hakkının alınması söz konusu baskıyı daha da arttırmaktadır.

Biyolojik yeniden üretim, kadın bedeni içerisinde gerçekleşmesine rağmen çocuk sahibi olmakla ilgili olarak kadının kararı çoğu kez önemsenmemektedir. Bu durum ise kadınların bedenlerinin ve hayatlarının baskı altına alınması anlamına gelmektedir. Bu baskı çocuk sahibi olmak istemeyen kadınların kürtaj yaptırmasına engel olan ataerkil kapitalist bir baskıdır. Aile içindeki erkeklerden başlayarak tıp sektöründeki kısıtlamalarla devam eden bu baskı aynı zamanda hamilelik ve doğum sürecini özel hastaneler aracılığıyla kapitalist sisteme kâr sağlayan bir pazara dönüştürerek devam etmektedir. Devletin kimlerin çocuk sahibi olup olmayacağı üzerinden yardımcı üreme teknolojilerinin sınırlarını belirlediği ve kürtajı düzenlediği yasal kısıtlamalar da kadınların yaşadığı baskının başka boyutlarıdır. Bu nedenle biyolojik yeniden üretim üzerinden gerçekleşen baskı, bedenleri ve hayatları üzerinde söz sahibi olmak ve güvenli kürtaja erişebilmek isteyen kadınların mücadelesine yol açmıştır.

Sınırlayıcı kürtaj yasalarının kadınların ölümüyle sonuçlanması, resmi sağlık hizmetleri içerisinde kürtajın yer almaması, güvenli kürtaja erişimin yüksek ücretlerinin kürtajı zengin ayrıcalığı haline getirmesi, kürtaj mücadelesinin başlama nedenlerindedir (Johnson, vd., 2017, s. 542). Bu nedenle yasadışı kürtaja karşı New York kampanyası 20. yüzyılın ilk yıllarında başlamış, fakat mücadele eden kadınların istedikleri etkiyi yaratmamıştır. 1950’lerin ve 1960’lı yılların başında Amerika’da her yıl bir milyon yasa dışı kürtaj yapılması, bu kürtajlara ise sadece üst ve üst orta sınıftan kadınların erişebilmesi ve hatta kürtajın serbest olduğu ülkelere yönelik kürtaj turizminin başlamasının yanı sıra (Graber, 1996, s. 45-62), Amerika’da bir yılda güvensiz kürtaj nedeniyle ölen kadın sayısının Vietnam’da ölen asker sayısından çok olması kürtaj mücadelesinin alevlenmesine neden olmuştur (Hartoun, 1997, s. 65).

1960 ve 1970’li yıllarda başlayan Kadınların Sağlık Hareketi (WHM) ilk olarak tüm kadınlar için

sağlık hizmetlerini geliştirmeyi amaçlamış ve biyolojik yeniden üretim yasalarında değişiklikler için mücadele vermiştir (Nichols, 2000, s. 56). Aynı yıllarda kendisini radikal feminist olarak tanımlayan Heather Booth, Chicago'da kendisinden kürtaj yardımı isteyen arkadaşlarının sayısı artınca, güvenli kürtaja erişim ihtiyacının ne kadar yaygın ve önemli olduğunu fark etmiş ve Jody Parsons ile iletişime geçmiştir. Genç bir anne olan Parsons, güvenli kürtaj ihtiyacının farkında olan bilinçli bir kadın olarak Booth'un önerdiği projeyi kabul etmiş ve kürtajla ilgili bilgilendirme toplantılarında temel figür haline gelmiştir. Hamile ve aynı zamanda bir çocuk sahibi Nancy Hawley, arkadaşlarıyla birlikte hamilelik ve anneliğin baskı olarak deneyimlenmesi hakkında konuşmak için Chicago'ya gelmiştir. Chicago'daki bu hareketlenme, 1969 yılında yedi yıl hizmet verecek Chicago Kadınlarının Özgürlük Birliği'nin (Chicago Women's Liberation Union-CWLU) kurulmasını ve kürtajın tıbbi bir mesele olmaktan ziyade kamusal bir problem olarak gündeme gelmesini ve aktivizmin hareketlenmesini sağlamıştır. Bu aktivizm içerisinde değerlendirilebilecek kürtaj açılma grupları, kadınların yaşadığı yasal olmayan kürtaj deneyimlerini anlatarak hem bir psikolojik destek grubu hem de bilinçlenme grubu olarak işlev görmüştür. Susan Brownmiller yaptırdığı yasal olmayan üç kürtajı açıklayarak bu gruplara ve kadınların açılmasına destek vermiştir (Kline, 2010, s. 66-71).

Kadınlar arasında artan bilinçlenme ve kürtaj deneyimi hakkında konuşma gruplarının etkisiyle önemli bir gündem oluşturan kürtaj meselesine, Chicago'daki radikal ve sosyalist feminist kadınlar kadın sağlığı klinikleri açarak cevap vermişlerdir. Böylece hiyerarşi ve güç ilişkilerinden bağımsız olarak kadınlara yönelik sağlık hizmeti modeli geliştirmişlerdir. Kendilerini Kadınların Özgürlüğü İçin Kürtaj Danışma Servisi (Abortion Counseling Service for Women's Freedom- ACSW) olarak adlandıran, fakat danışan kadınları korumak için This is Jane kod adını kullanan bu grup binlerce kadının kürtaj olmasına yardım etmiştir (Hartoun, 1997, s. 70-71). Bu grup, Amerika'da sağlık hizmetlerinden memnun olmayan, tıp otoritelerinin

kendi bedenleri üzerinde kontrol sahibi olmasından rahatsız olan kadınlar tarafından 1970'li yıllarda kurulan öz yardım gruplarının en etkili olanlarından (Nichols, 2000, s. 56).

Kadınların kendi bedenleri üzerinde kontrol hakkını savunan bu gruplar; mensturasyon, doğum kontrolü, kürtaj gibi konularda kadınlara verdikleri hem teorik hem de pratik bilgilerle amaçlarını gerçekleştirmişlerdir. Jane grubundan sonra feministler, feminist sağlık merkezleri açacaklarını duyurmaya başlayarak bir yıl hizmet veren Alice Hamilton Kadın Sağlığı Merkezi (Alice Hamilton Women Health Center- AWHC) ve 1974 yılında açılarak on iki yıl hizmet veren Emma Goldman Kadın Sağlığı Merkezi'ni (Emma Goldman Women Health Center- EWHC) açarak kürtaj yapmak yerine hamileliği önleyen ilaç ve yöntemlere odaklanmışlardır (Kline, 2010, s. 77-79).

Feministlerin mücadele verilmesi gereken bir alan olarak gündeme getirdikleri kürtajın kamusal bir sorun haline gelmesi, kazandığı görünürlüğün yanı sıra yasalarda da değişiklik yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Amerika'da yargıtay, evli kadınlara doğum kontrolünü yasaklayan mahkeme kararını Griswold v. Connecticut davası ile 1965 yılında, evlenmemiş yetişkinlere doğum kontrol uygulamalarının dağıtılmasını yasaklayan maddeyi de Eisenstadt v. Baird davası ile 1972 yılında iptal etmiştir. Kürtaj ile ilgili olarak tarihe geçen önemli karar ise Roe v. Wade davası ile olmuştur. Bu dava ile yargıtay 1973 yılında kadınların hayatını kurtarmak için gerekli olmasının dışında kürtajı yasaklayan Teksas yasasını iptal etmiş ve kürtaj seçimini, kadınların özel alanına ait temel bir hak olarak genişletmiştir. 1976 yılındaki Missouri v. Danforth davasında ise kadınların kürtaj yaptırmadan önce kocalarının yazılı iznini alması gerektiğini ifade eden maddeye karşı karar verilmiştir. ¹ Bu kararlar neticesinde kadınların kürtaj mücadelesi önemli kazanımlar elde etmiştir. Fakat bu kazanımlar, Roe davasından sonra kürtaj karşıtı bir mücadelenin başlamasına da sebep olmuştur. Böylece kürtaj meselesi, destekleyicileri ve karşıtları olmak üzere iki kampa bölünerek ulusal bir mesele haline gelmiştir.

Kürtaj konusunda farklı iki kampı oluşturan “pro-choice” ve “pro-life” taraftarları farklı gerekçelerle kürtaj meselesine yaklaşmaktadırlar. Kürtajı, kadının kendi bedeni üzerinde kontrol sahibi olma hakkı olarak değerlendiren ilk gruba göre, kürtaj kararını vermesi ve bu konuda özgür olması gereken özne kadındır. Kristen Luker, *Abortion & The Politics of Motherhood* (Kürtaj ve Anneliğin Politikası) (1984) kitabında fetüsün kadın bedeninin bir parçası olmadığını söyleyerek onu kimliksizleştirir ve kadınların kürtaj kararını erkeklerin asla yargılayamayacağını söyler. Bir kadın deneyimi olarak odaklanılan kürtaj sınırlamaları, kadınların ekonomik ve sosyal eşitliğe ulaşma çabalarının engellenmesi ve insan haklarının ihlaliyle ifade edilir (Graber, 1996, s. 31). Kadının beden haklarına karşı fetüsün haklarını savunan ikinci grup ise, insan genetiğini taşıyan canlı fetüsün doğmaya hakkı olduğunu söyler ve kürtajı ahlaki olmayan bir tavır olarak değerlendirir. Bu nedenle de kürtajın, yaşamı başlamış masum bir canlıyı öldürmek olduğunu ifade ederlerken, kürtaj gibi doğum kontrol yöntemlerinin de yasaklanması gerektiğini savunurlar (Graber, 1996, s. 21-22).

1980 yılına gelindiğinde “pro-life” aktivistleri savundukları ahlaki tavır ile örtüşmeyen hareketlerde bulunarak, kürtaj yapan ve yaptıranlara yönelik saldırgan tavırlara başvururlar. Eylemleri sırasında kürtaj kliniklerine bombalı saldırılar düzenlemeleri, birçok doktorun hayatını kaybetmesine neden olur. 1990 yılı ise eylemlerinin daha da tırmandığı bir yıl olarak tarihe geçer. Arttırdıkları şiddetle klinik çalışanı ve doktor öldürülür (Nossiff, 2011, s. 169). Artan şiddet ve kürtaja yönelik olumsuz tavırlar, kadınların yıllar süren mücadelelerle elde ettikleri kazanımların gerilemesine yol açar. 1977 yılında Maher v. Roe davası ile kürtajın tıbbi olarak gerekli olmadığı durumlarda kamu kaynaklarının kullanılması, 1980 yılında ise Harris v. McRoe davası ile Hyde Düzenlemesi onaylanarak kürtajın kadının yaşamını kurtarmak için gerekli olmadığı durumlarda hükümet desteğinin alınması yasaklanır. ⁱⁱ 1989 yılına gelindiğinde Webster v. kararı ile tıbbi gerekliliğin olmadığı durumlarda kürtaj için kamu

tesislerinin ve çalışanlarının kullanılması yasaklanır.

Fakat bu yasaklar ve kürtaj karşıtı mücadele karşısında yılmayan feminist grupların, mücadelelerini sürdürmeleri ve ülke çapında eylemler düzenlemeleri sonucu kürtaj eylemleri dünyanın farklı yerlerine sıçramıştır. 1980’li yıllarda siyah kadınlar kendi derneklerini kurarak kürtaj mücadelesini sürdürürken biyolojik yeniden üretim ve sağlık hizmetleri konusunda destek toplamaya çalışmışlardır. Siyah Kadınların Sağlığı Zorunluluğu platformu (Black Women’s Health Imperative- BWHI) 1981 yılından itibaren bu mücadelelerin hızlanması için çaba sarf ederken biyolojik yeniden üretimin kadınların kendileri tarafından verilmesi gereken bir karar olduğu üzerinden tartışmaları alevlendirmiştir (Fried, 2013, s. 11-13).

Böylece 2000 yılında FDA (Food and Drug Administration) düşük ilaçlarını onaylamış ve doğum kontrolünün yasaklanmasıyla ilgili kararlar geçersiz olmuştur. 2003 yılına gelindiğinde Dünya Sağlık Örgütü (WHO), yaklaşık otuz yıl önce güvensiz kürtajı kamusal sağlık sorunu olarak nitelendirdiği gibi, sağlık sistemi içerisinde güvenli kürtaj için teknik ve politika rehberliği üretme çalışmalarına başlamıştır. Bu doğrultuda 2004 yılında, güvensiz kürtajdan korunmak ve biyolojik yeniden üretim ile ilgili sağlık stratejileri üretmek Dünya Sağlık Örgütü’ne üye ülkelerin hedefleri arasında yer almıştır (Johnson, vd., 2017, s. 542). Bu mücadelelerin Asya ve Pasifik Adaları’ndaki topluluklar için görünürlüğü ise 1989 yılında kurdukları Asya Toplulukları İçin Üreme Adaleti (Asian Communities for Reproductive Justice-ACRJ) ile “üreme adaleti” olarak yaptıkları tanımlamalarla ve perspektif değişiklikleriyle olmuştur (Fried, 2013, s. 11-13). 2005 yılında yazdıkları Yeni Bir Vizyon (A New Vision) ise üreme sağlığına yönelik adaletin toplumsal baskılarla engellenmesini ve buna yönelik mücadelelerini anlatır (Venkatraman, 2020).

2005 yılı dünyadaki kadın savunucuları için eylemlerini yoğun olarak gerçekleştirdikleri bir yıldır. Birçok kadın aktivist Sri Lanka’da bir araya

gelerek bölgesel, ulusal ve aynı zamanda uluslararası taleplerini dile getiren bir hareket olarak ortaya çıkmış ve 2008 yılında Kadın İnsan Hakları Savunucuları Uluslararası Koalisyonu (Women Human Rights Defenders International Coalition- WHRDIC) olarak resmi bir oluşum hâline gelmiştir.ⁱⁱⁱ Dünyanın çeşitli yerlerinde kürtaj hakkı mücadelesi ve bu konuda yürütülen kampanyalar, 1990'lı yıllarda Latin Amerika'daki oluşumlarla birlikte kadın sağlığı farkındalığı için ilan edilen Uluslararası Eylem Günü olan 28 Mayıs'ın, 2015 tarihinde Güvenli Kürtaj Günü olarak değiştirilmesine neden olmuştur. Türkiye'de kürtajın yasallaşması sürecinde ise kadınlar yerine doktorların ve meclis üyelerinin yaptığı tartışmalar gündem oluştururken bu tartışmaların konusu, kürtaj yasağının kadınların kürtaj yaptırmasını engellemediği aksine onları güvencesiz kürtaja mecbur bıraktığıdır (Atay, 2017, s. 10). Her ne kadar verilen mücadele sonuç vermiş ve 1960 yılı ortalarından itibaren kürtaj birçok ülkede^{iv} yasallaşmıştır. Üreme Hakları Merkezi'nin (CRR) 2017 yılı verilerine göre, hafta sınırlaması haricinde erişim engeli olmadan kürtaj uygulanan ülkeler arasında Avustralya, Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Güney Afrika, Türkiye, Kore, Azerbaycan gibi ülkeler yer almaktadır (Singh, vd., 2017).

Şirin Tekeli (2012), Türkiye'de kürtajın yasallaşmasının "nüfus planlaması yöntemi" olduğunu belirtir ve kadın hakkı olarak görülmemesinden rahatsız olduğunu anlatır (aktaran Atay, 2017, s.10). Bu nedenle devletler tarafından kadın haklarıyla değil aksine nüfus politikalarıyla bağlantılı değerlendirilen kürtaj hâlâ politikaların ve sınırlamaların etkisi altındadır. Türkiye'de kürtaj kimi zaman sadece kâğıt üzerinde yasaldır. Bazı hastaneler ve doktorlar kürtaj yapmaya isteksiz davranarak kadınlara baskı uygulamaktadır.^v Özellikle 2012 yılında hükümetin kürtaja yönelik olumsuz söylemleri, kadınların kürtajla ilgili yaşadığı baskıyı artırmıştır. O dönemin Başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan'ın "kürtajı cinayet olarak görüyorum. Yatıyor kalkıyorsunuz Uludere

diyorsunuz; her kürtaj bir Uludere'dir"^{vi} sözlerinin ardından kürtaj ile ilgili düzenleme gündeme gelmiştir. Kadınların kazandıkları yasal hakkı kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldıkları bu dönemde, Türkiye'de kürtaj mücadelesi başlamış ve aldıkları tepkiler sonucu hükümet geri adım atmak zorunda kalmıştır. Görüldüğü gibi kürtaj kadınlardan çok devletleri ilgilendiren bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı devletler ise kürtaja yalnızca tıbbi gereklilik olması durumunda izin vermektedir.

Kadının hayatını kurtarmak, sosyal ve ekonomik durumundan kaynaklanan fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklarını önlemek koşuluyla kürtaj Finlandiya, Japonya, Kıbrıs, Hong Kong ve Hindistan'da yasalken; kadının fiziksel ve ruhsal sağlığını korumak amacıyla Yeni Zelanda, İsrail ve Malezya'da serbesttir. Monoko, Polonya, Kenya ve Pakistan sadece fiziksel rahatsızlığın oluşumunu engellemek amacıyla kadınlara kürtaj için izin verirken; Libya, Somali, Nijerya, Yemen ve Brezilya'da kürtaj kadının hayatını kurtarmak gerektiğinde uygulanabilmektedir. Malta, Mısır, Filipinler ve Dominik'te ise her ne şartla olursa olsun kürtaja izin verilmemektedir (Singh, vd., 2017).

Tüm bu sınırlamalar göstermektedir ki, kürtaj mücadelesi kadınların kendi bedenleri üzerindeki hakları koşulsuz olarak tanınmaya kadar asla son bulmayacaktır. Kürtaj birçok ülkede hafta şartı haricinde sınırlama olmaksızın yasalken, pratikte işler değişmekte ve kadınların kürtaj kararı çeşitli gerekçelerle engellenmektedir. Bu nedenle feminist bir mücadele alanı olan ve devlet politikalarıyla sınırlandırılmaya hatta yasaklanmaya çalışılan kürtaj, kadın ve insan hakları için merkezi önemdedir. Kürtaj sınırlandırmaları, kadınların bedenleri ve hayatları üzerinde karar vermelerini engellemektedir. Bu doğrultuda gönüllü çocuksuzluk sadece doğurmamakla ilgili değildir, hayatın tamamına yayılan bir sorumluluk alanına karar vermekle ilgilidir.

Sonuç ve Değerlendirme

Gönüllü çocuksuzluk olarak adlandırılan çocuk sahibi olmama, kadına anneliği kader olarak dayatmaktansa onu seçim yapılabilecek bir alana dönüştürmesi nedeniyle son derece önemlidir. 1970’li yıllardan itibaren feminist aktivist ve akademisyenlerin öne çıkardığı bu kavram 1980’li yıllarla birlikte daha fazla görünürlük kazanmış, tartışmaların odağı haline gelmiştir. Gönüllü çocuksuzluk tartışmalarının önemi, kadınlar için çocuk sahibi olmak kadar olmamanın da bir seçenek olduğunu gündemde tutmasından kaynaklanmaktadır.

Feministler tarafından yazılan kitaplar, kurulan dernekler ve bilgilendirme yoluyla gerçekleştirilen bilinç yükseltmeler, kadınlar için çocuk sahibi olma konusunda önemli bir farkındalık yaratmıştır. Anneliği bir tercih meselesine dönüştüren gönüllü çocuksuzluk kavramının gündeme geldiği yıllardaki kürtaj tartışmaları ise kadınların bu konudaki seçim hakkına vurgu yapmaktadır. Bu nedenle politik bir duruş olarak çocuk sahibi olmayı reddeden kadınlar ve kürtaj arasındaki ilişki bu çalışma için önemlidir. Beden özerkliği üzerinden kadının bedensel haklarına vurgu yapan feministler gibi kürtajın aynı zamanda kadının yaşam haklarıyla ilgili olduğunu vurgulayan feministler de bu tartışmalar içerisinde oldukça etkindir. Bu doğrultuda kürtaj bir yandan bedensel haklar bir yandan da annelik sorumluluğuna dair karar hakkı çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Feministlerin kürtajla ilgili olarak kadınları bilinçlendirmek ve güvenli kürtaja erişimlerini sağlamak için kurdukları oluşumlar feminist tarih için oldukça önemli olaylar olarak görülebilir. Bu uğurda kadınların verdikleri mücadeleye baskıyla karşı koyan ve kadının kürtajla ilgili karar vermesini engellemeye çalışan grupların etkisi yok sayılamaz. Bu gruplar hem sivil olarak hem de devlet politikalarıyla etki gösterirken kadınların mücadelesiyle elde ettikleri kürtaj haklarını

kısıtlama amacıyla yapılan girişimler olarak da okunabilirler.

Ne yazık ki bugün bile dünyanın birçok yerinde devlet ve din politikaları kürtajı ya tamamen yasaklamakta ya da sınırlandırmaktadır. Kürtajı bir baskı alanına dönüştürerek kadının kararını yok saymaya devam etmektedir. Bu nedenle gönüllü çocuksuzluk kararında farklı faktörler etkili olsa da kürtaj ile arasındaki bağlantıyı unutmamak oldukça önemlidir. Kürtajın hak olup olmamasıyla ilgili tartışmalar ahlaki ve etik bir boyut taşısa da bu konunun kadınların karar hakkı çerçevesinde tartışılması feminist mücadele için oldukça değerlidir.

KAYNAKÇA

Atay, H. (2017). Kürtaj Yasasının Arkeolojisi: Türkiye’de Kürtaj Düzenlemeleri, Edimleri,

- Kısıtları ve Mücadele Alanları. *Fe Dergi*, Sayı 9(2), ss 1-16.
- Bajos, N. and Ferrand, M. (2006). Abortion Here and Elsewhere. *Societies Contemporaines*, 61(1): 91-117.
- Basten, S. (2009). *Voluntary Childlessness and Being Childfree*. Oxford & Vienna Institute of Demography.
- Bass, B. (2015). Preparing for Parenthood? Gender Aspirations And the Reproduction of Labor Market Inequality. *Gender & Society*, 29(3): 362-385.
- Boulton, M. G. (1983). *Being A Mother*. London: Tavistock.
- Coleman, J. (2009). An introduction to Feminism in a postfeminist Age. *Women's Studies Journal*, 23(2): 3-13.
- Cornell, D. (1995). *The Imaginary Domain: Abortion, Pornography, and Sexual Harassment*. London: Routledge.
- Craig, B., K. Donovan et al. (2014). A Generation Of Childless Women: Lessons from The United States. *Women's Health Issues*, 24(1): e21-e27.
- Dalay, Ç. (2016). Ataerkil Toplumda Gönüllü Çocuksuzluk: Türkiye'de Gönüllü Çocuksuzluk'u Seçen Kadınlara Dair Algı ve Yaklaşımlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, E. (2012). Kürtaj Hak Olursa Karar Kadınlara mı Kalır?. *Amargi*, Sayı 26, ss 8-11.
- Edwards, N. (2016). *Voicing Voluntary Childlessness*. New York: Peter Lang.
- Eke, N.P. (2020). *Çocuksuzluk Tercihinin Söylemsel İnşası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gillespie, R. (2003). Childfree and Feminine: Understanding The Gender Identity of Voluntary childless women. *Gender & Society*, 17: 122-136.
- Fried, M. (2013). Reproductive Rights Activism in The Post- Roe Era. *Am J Public Health*, 103(1): 10-14.
- Johnson, K. (2014). Protecting Women, Saving The Fetus: Symbolic Politics and Mandated Abortion Conseling. *Women's Studies International Forum*, 47: 36-45.
- Johnson, B., V. Mishra et al. (2017). A Global Database Of Abortion Laws, Policies, Health Standards and Guidelines. *Bull World Health Organ*, 95: 542-544.
- Keskin, İ. (2015). Kürtaj Tartışmaları ve Feminizm. *Fe Dergi*, Sayı 7(1), ss 86-95.
- Kirkman, M., et al. (2011). Abortion is Difficult Solution to A Problem. A Discursive Analysis of Interviews with Women Considering or Undergoing Abortion. *Women's Studies International Forum*, 34: 121-129.
- Krahenbühl, M. (2022). *Environmental Childlessness*. Anthropology and Sociology. Geneve: Graduate Institute Publications. <https://books.openedition.org/iheid/8864>.
- Lang, S. (1991). *Women Without Children: The Reasons, The Rewards, The Regrets*. New York: Pharos Books.
- Lawler, S. (2000). *Mothering The Self: Mothers, Daughters, Subjects*. London and New York: Routledge.
- Lemaster, T. (2012). *Girl with a Pen: Girls' Studies and Third Wave Feminism in a Room of One's Own and Professions for Women*. *Feminist Formations*, 24: 77-99.
- Martinez, A. and Andreatta, M. (2015). *It's My Body and My Life: A Dialogued Collaborative Autoethnography*. *Cultural Studies, Critical Methodologies*, 15(3): 224-232.
- McKenzie, C. (1992). Abortion and Embodiment. *Australasian Journal of Philosophy*, 70: 136-155.
- Minden, C. (1996). *Other than Mother*. B.L. Brown (Ed.), *Bringing It Home: Women Talk About Feminism in Their Lives*. Vancouver: Arsenal Puppess.
- Mitchell, D. and Gray, E. (2007). Declining Fertility: Intentions, Attitudes and Aspirations. *Journal of Sociology*, 43(1): 23-4.
- Morell, C. (2010). Saying No: Women's Experiences with Reproductive Refusal. *Feminism & Psychology*, 10(3): 313-322.
- Movius, M. (1976). *Voluntary Childlessness: The Ultimate Liberation*. *The Family Coordinator*, 25(1): 57-63.
- Murphy, M. and Wang, D. (2001). *Family Level Continuties in Childbearing in Low Fertility*

- Societies. *European Journal of Population*, 17: 75-96.
- Nason, E. And Poloma, M. (1976). *Voluntary Childless Couples: The Emergence of a Variant Lifestyle*. Beverly Hills: Sage.
- Orenstein, P. (2000). *Flux: Women on Sex, Work, Kids, Love and Life in a Half- Changed World*. New York: Doubleday.
- Overall, C. (2015). Rethinking Abortion, Ectogenesis, and Fetal Death. *Journal of Social Philosophy*, 46(11): 126-140.
- Parlak, S. ve Tekin I. (2020). A Phenomenological Study on Voluntarily Childless Women. *Psikoloji Çalışmaları*, Sayı 40(1), ss 2-27.
- Park, K. (2002). Stigma Management Among The Voluntarily Childless. *Sociological Perspectives*, 45(1): 21-45.
- Paul, P. (2001). Childless by Choice. *American Demographics*, 23: 45-50.
- Peterson, H. and Engwall, K. (2013). Silent Bodies: Childfree Women's Gendered and Embodied Experiences. *European Journal of Women's Studies*, 20(4): 376-379.
- Peterson, H. (2015). Fifty Shades of Freedom: Voluntary Childlessness As Women's Ultimate Liberation. *Women's Studies International Forum*, 53: 182-191.
- Richardson, D. (1993). *Women, Motherhood and Childbearing*. London: Macmillian.
- Shaw, D. (2010). Abortion and Human Rights. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics and Gynaecology*, 24: 633-646.
- Singh, S., L. Remez et al. (2017). *Abortion Worldwide 2017: Uneven Progress and Unequal Access*. Guttmacher Institute Report, March 2017 Report.
- Thomson, J. J. (1971). A Defense of Abortion. B. Stainbock and J. D. Arras (Eds.), *Ethical Issues in Modern Medicine*. CA: Mayfield Publishing Company.
- Todorova, I. and Kotzeva, T. (2003). Social Discourses, Women's Resistive Voices: Facing Involuntary Childlessness in Bulgaria. *Women's Studies International Forum*, 26(2): 139-151.
- Tekeli, Şirin. (2012). Kürtajla İlgili. *Kazete*.
- Tanturri, M. L. and Mencarini, L. (2008). Childless or Childfree? Paths to Voluntary Childless in Italy. *Population and Development Review*, 34(1): 55-77.
- Tyler May, E. (1995). *Barren in the Promised Land: Childless Americans and the Pursuit of Happiness*. New York: Basic Books.
- Wager, M. (2000). Childless by Choice? Ambivalence and The Female Identity. *Feminism & Psychology*, 10(3): 389-395.
- Wainer, J. (2008). Abortion and The Struggle to be Good in The 1970s. *The Australian and New Zeland Journal of Psychiatry*, 42: 30-37.
- Warren, M. A. (1975). On The Moral and Legal Status of Abortion. R. Wasserstram (Ed.), *Today's Moral Problems*. London: Macmillan.
- Venkatraman, Richa. (2020). A New Vision for Advancing Our Movement for Reproductive Health, Reproductive Rights, and Reproductive Justice by Asian Communities for Reproductive Justice (ACRJ). *Embryo Project Encyclopedia*, 11-17.
-
- i <https://now.org/resource/reproductive-rights-historical-highlights/> (Erişim Tarihi: 03.02.19).
- ii <https://now.org/resource/reproductive-rights-historical-highlights/> (Erişim Tarihi: 03.02.19).
- iii <http://www.defendingwomen-defendingrights.org/about/the-whrd-movement/> (Erişim Tarihi: 05.02.19).
- iv 1967- İngiltere, 1973- Amerika Birleşik Devletleri, 1974- İsveç, 1975- Fransa, 1983- Türkiye, 1988- Kanada kürtajın yasal hâle geldiği ülkelerdendir.
- v <https://www.gazeteduvar.com.tr/saglik/2019/01/18/turkiyede-kurtaj-kagit-uzerinde-yasal-filen-yasak> (Erişim Tarihi: 01.06.22).
- vi AKP Karnesi, <https://catlakzemin.com/e/akp-karnesi/>, Erişim Tarihi: 10.03.19.